

Fælles front mod fake news og sensationsjagt

Katrine Skovgaard
Rasmussen, Tycho Brahe
Planetarium

Torsdag den 5. april 2018 blev der på årets Big Bang Konference holdt en workshop om hvordan vi kan styrke elevernes evne til at skelne mellem fakta og fiktion i naturfagene. Resultatet blev en liste med gode råd fra deltagerne på workshoppene. I denne artikel vil jeg opsummere vores diskussioner fra workshoppene, og jeg afslutter med en række tiltag der kan gøres på stor eller lille skala.

Vi lever i en tid hvor det sker at fakta nogle gange må vige pladsen for den gode historie. Hvordan kan vi klæde eleverne på til at finde fagligheden? Det var det centrale spørgsmål som vi tog fat på til workshoppene *Fælles front mod fake news og sensationsjagt* på Big Bang Konferencen 2018. Naturfagene bør have et større fokus på at gøre elever i stand til at vurdere naturvidenskab i medie billedet. Men hvordan kan vi konkret klæde eleverne på til at finde sandhederne om videnskaben? Ny naturvidenskabelig forskning skal i dag gerne være banebrydende og nyskabende, men det kan skabe en skævvridning i det videnskabelige samfund fordi små sejre og fejltagelser bliver overset i jagten på sensationen. Spørgsmålet er hvordan vi får flyttet fokus fra overfortolkede resultater til videnskabelig metode. Det begynder med eleverne.

I takt med et øget forbrug af sociale medier har den måde vi får nyheder på, ændret sig. Det gælder også nyheder om videnskab og ny forskning. Og det gælder ikke kun for os voksne. Kildekritik har længe været en del af undervisningen, dog mere traditionelt set som en del af historie- og samfundsfaglige fag. Men det er nu vigtigere end nogensinde at vi lærer eleverne at skelne mellem sensations-overdrevne subjektive udtalelser og faglige og saglige beretninger.

I klassisk historisk kildekritik handler det blandt andet om at vurdere om materialet kan bruges som baggrundsmateriale, og om det er en ensidet fremstilling af situationen. Her bliver det også diskuteret hvem der har skrevet det, og hvad det betyder for materialet. Ikke alle lyver med vilje, men har kilden selv en faglighed til at vurdere historien? Det er bare nogle af de overvejelser som der er behov for at overføre til naturfagene også.

I naturfagene er man traditionelt ikke vant til at skulle tage stilling til det her, men det er faktisk en del af både perspektiverings- og kommunikationskompetencerne i fællesmålene. Det er her vi ser et stort problem med transfer. Eleverne har svært ved at overføre den kildekritik som de lærer i historiefaget, til også at gælde i naturfag og i deres hverdag generelt.

Farlige buzzwords?

Workshoppen var navngivet *Fælles front mod fake news og sensationsjagt*. Vi diskuterede anvendeligheden og den potentielle fare ved at bruge buzzwords som fx *fake news*. Jeg havde valgt at bruge ordet netop fordi det er blevet så *hypet* – bare ordet. Men når det kommer til videnskab og nyheder om forskning, så er det faktisk sjældent at vi støder på decideret fake news – altså falske nyheder. I stedet kan vi have store problemer med overdrivelser, misforståelser og sensationsjagt.

Falske nyheder

Men de falske nyheder findes i naturvidenskaben hvis man kigger lidt ud over de medier vi normalt anser som fagligt funderede. Fx bragte Ekstra Bladet en artikel under titlen: *Christians videobevis: Mogensens tur i rummet ligner fup*³. Hvis man ikke kender til Ekstra Bladet som medie, kan man let tage overskriften for gode varer. Kan det virkelig passe at der er fundet bevis for at Andreas Mogensen ikke var i rummet? Det gælder altså om at give eleverne en ballast så de har mulighed for at vurdere værdien af det de læser.

Sensation vs. fascination

I det hurtige og vibrerende mediebillede ser vi også en tendens hos forskere, kommunikationsmedarbejdere og videnskabsjournalister til at prøve at tiltrække sig opmærksomhed med sensationsoverskrifter. Det er faktisk blevet svært at skelne mellem virkelige videnskabelige gennembrud og decideret *clickbait*.

Det bliver sværere og sværere at få artikler med fascination som drivkraft igennem mediemuren selvom vi som fag-professionelle kan skrive under på at det også kan skabe læring og interesse. I stedet er det vigtigt at der er en eller anden form for nyhedsværdi i historien og meget gerne sensationelt.

Hvordan skal man som skoleelev kunne skelne mellem om fundet af 219 nye exo-

3 <https://ekstrabladet.dk/nationen/se-christians-video-bevis-mogensens-tur-i-rummet-ligner-fup/5994924>

planeter⁴ er mere eller mindre betydningsfuldt end opdagelsen af tyngdebølger⁵, når opdagelserne er skildret på måder der er nærmest identiske? Begge dele bygger på reel forskning, men ikke al forskning er sensation. Her ligger en stor del af problemet i en kompliceret problematik om hvordan man fremstiller små skridt eller endda deciderede fejltrin i forskningen. Det er der normalt ikke plads til. Og i det nye medie billede er det vigtigt at alt er nærmest banebrydende forskning. Der er selvfølgelig mere dybdegående medier, men er det fair at de historier bliver gemt af vejen der? Er der en plads til dem i de medier de unge selv benytter sig af?

Gælder også almindelig informationssøgning

Men hele den her problematik er ikke kun begrænset til nyheder. Det er også vigtigt når eleverne fx skal søge information til projektopgaver. Et eksempel: På Tycho Brahe Planetarium får vi mange spørgsmål om kolonisering af Mars. Ofte har eleverne hørt om noget på forhånd så de har et helt forkert billede af hvad der er af planer på det område. Her tænker jeg på projektet Mars One⁶. Det er ikke decideret fake news, for det er et rigtigt firma, men deres planer for at sende mennesker til Mars er mildest talt useriøse, og når vi taler om mennesker på Mars, så er NASA⁷ en mere seriøs kandidat til at være de første på den røde planet.

Men hvordan skal eleverne kunne skelne mellem de to ting? Begge hjemmesider ser professionelle ud og er skrevet i et seriøst sprog. Hvilke redskaber kan vi give dem? Og hvordan kan vi samarbejde på tværs af fagene? Og bør vi samarbejde med andre end bare naturfagene?

Løsninger

Efter at have diskuteret de forskellige udfordringer vi så både i formelle og uformelle læringsmiljøer, vendte vi os mod løsninger og gode råd. Det blev igen påpeget at kildekritik allerede er en del af fællesmålene under fx perspektiverings- og kommunikationskompetencerne.

“Eleven har viden om interesseudsættninger knyttet til bæredygtig udvikling.”

“Eleven kan vurdere gyldigheden af egne og andres naturfaglige argumentation.”⁸

4 <http://nyheder.tv2.dk/udland/2017-06-19-nasa-opdager-219-nye-planeter-og-10-af-dem-minder-om-jorden>

5 <https://www.dr.dk/nyheder/viden/naturvidenskab/banebrydende-astronomisk-opdagelse-bliver-offentliggjort-i-dag>

6 https://en.wikipedia.org/wiki/Mars_One#Criticism

7 <https://www.nasa.gov/content/nasas-journey-to-mars>

8 <https://www.emu.dk/sites/default/files/Geografi%20-%20januar%202016.pdf>

Men det ser ud til at der kan være brug for andet end fællesmål til at komme i mål med en kritisk naturvidenskabelig tankegang hos eleverne. På baggrund af de tanker formulerede vi en række konkrete råd som man kan tage op på forskellige niveauer.

Til eleven

En gruppe fokuserede især på hvilke gode råd man kan videregive til eleverne.

Bevidst søgning: Det blev diskuteret hvordan man kan hjælpe eleverne med at søge information på nettet. Et forslag gik på at eleverne skulle bruge de fem første hits på Google, men samtidig kommentere på ophavet og legitimiteten af kilden. Det blev også foreslået at underviseren kunne udlevere kilderne – der er dog andre udfordringer med den løsning.

Undersøg afsenderen: Det blev foreslået at have et mere konstant fokus på afsenderen – i alle fag. Det kan føre til en grundlæggende forståelse for hvad afsenderen betyder, og kan være en måde at arbejde med transfer på.

Stil spørgsmål: På samme måde kan man inkorporere tre faste kritiske spørgsmål som eleverne skal stille til alt hvad de læser. Det kunne fx være: Kan det passe? Hvad får afsenderen ud af at skrive dette? Er det forskning eller bare en holdning?

Større tiltag

Transfer er i sig selv blevet noget af et buzzword når det kommer til undervisning. Altså konceptet med at mange elever har svært ved at overføre den læring de gør i én kontekst, til en anden. Det gælder ikke kun viden, men også kompetencer. Eleverne har svært ved at overføre den viden de får om kildekritik i historiefaget, til de naturvidenskabelige fag. Et større fokus på transfer kan højne elevernes kompetencer med hensyn til kildekritik. Det kan fx være fælles begreber eller brug af eksempler fra et fag i et andet.

Mærkningsordning. Det blev foreslået at man kunne indføre en mærkningsordning i stil med svanemærket og nøglehullet. Så kunne faglige sider på nettet få et mærke der indikerede at de var godkendt af en institution. Det vil måske i praksis være svært at udføre.

Uddeling af nyheder. Som eksempel blev der nævnt at man kunne uddele avistil-lægget Faktisk fra Weekendavisen til alle klasser, men idéen er at man viser gode faglige alternativer til der hvor eleverne ellers finder deres information. Dette forslag er mere uformelt end dets pendant under afsnittet *Til eleven* da der her er tale om en mere uformel setting og en grad af dannelse frem for læring.

Bedre adgang til videnskabelige artikler. På samme måde diskuterede vi begrebet Open Acces og det faktum at videnskabelige artikler er svære at få fingre i. Det være sig rent fysisk da man ofte bliver stoppet af en betalingsbarriere, men også rent for-

midlingsmæssigt kan det være svært at komme i nærheden af videnskabelige artikler. Her blev det foreslået at man kunne få forskerne til at se lidt nærmere på *Abstract*-begrebet og måske i højere grad have fokus på at formidle til helt normale mennesker hvad ens forskning havde vist. Det ville gøre det lettere for undervisningsfaglige at gøre brug af den nyeste viden.

Kildekritik fra 0. klasse blev foreslået som en mission, en tagline og et mål som alle burde sætte sig. Vigtigheden af at det er et koncept fra højere sted, blev også påpeget. Ved at skabe en helt grundlæggende kritisk tilgang til det man læser, kan man bedre ruste eleverne til den informationssøgning de skal lave.

Konklusion

Alt i alt var det en meget produktiv workshop hvor vi fik sat ord på de udfordringer som vi står overfor med begreber som kildekritik, fake news og sensationsjagt. Det blev især tydeligt at der er et behov for at ruste eleverne til at kunne tænke kritisk også på tværs af faggrænserne. Af de mest populære tiltag på workshoppen var et større fokus på transfer og et generelt fokus på kildekritik i alle fag fra en tidlig alder.

Mere information om kildekritik og fake news

Følgende artikler ligger ikke til grund for denne artikel, men er efter min mening interessante artikler om kildekritik og fake news i en undervisningskontekst:

Marchi, Regina. "With Facebook, blogs, and fake news, teens reject journalistic "objectivity"." *Journal of Communication Inquiry*, 36.3 (2012), 246-262. <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0196859912458700>

Lindow, Stefanie and Tilmann Betsch. "Child decision-making: On the burden of predecisional information search." *Journal of Cognition and Development*, (2018), 1-28. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15248372.2018.1436057>

Schulz-Hardt, Stefan et al. "Biased information search in group decision making." *Journal of personality and social psychology*, 78.4 (2000), 655. <http://psycnet.apa.org/buy/2000-08135-004>

Çoklar, Ahmet Naci, Nihal Dulkadir Yaman and Işıl Kabakçı Yurdakul. "Information literacy and digital nativity as determinants of online information search strategies." *Computers in Human Behavior*, 70 (2017), 1-9. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0747563216308573>

5 spørgsmål, du bør stille dig selv, når du læser om forskning

Redaktionen tilføjer her som et supplement en oversigt over et 'manifest' med fem artikler udarbejdet af journalisterne på Videnskab.dk. Hver artikel giver gode råd til, hvad man skal kaste et kritisk blik på, hvis man vil vurdere troværdigheden af en historie om forskning, som man møder i pressen eller sociale medier.

De fem artikler omhandler

1. Er det solid forskning?
 - Er forskningen udgivet i et videnskabeligt tidsskrift?
 - Hvor mange data og forsøg er resultatet baseret på?
 - Er det en enkeltstående undersøgelse eller sammenfatning af flere forskellige forskningsprojekter?
2. Hvor læser du nyheden?
 - Hvem har skrevet artiklen?
 - Er det et troværdigt medie?
 - Hvor stammer oplysningerne fra?
3. Hvad står der egentlig?
 - Hvad ligger der bag den saftige overskrift?
 - Er forbehold og nuancer gemt væk?
 - Udtrykker tal og statistik reelle sammenhænge og problemer i virkeligheden?
 - Er forskningen udført på dyr eller mennesker?
4. Hvad viser den øvrige forskning?
 - Passer det nye resultat med, hvad vi ved i forvejen?
 - Be- eller afkræfter uafhængige forskere påstanden?
 - Bliver al viden lagt nuanceret frem – eller kun udvalgte resultater?
 - Hvilken viden og autoritet ligger bag folks udtalelser?
5. Hvor kommer pengene fra?
 - Hvor kommer pengene til forskningen fra?
 - Har nogen åbenlyse interesser i at fremlægge særlige konklusioner?

Artiklerne kan downloades på Videnskab.dk's hjemmeside:

https://videnskab.dk/manifest?utm_source=banner&utm_medium=banner&utm_campaign=ManifestBanner